

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 09.12.20

Tegneseriejournalistikk

(_tegneserie, _sakprosa) “Graphic journalism”, reportasjer i form av tegneserier og lignende. Tegneserier brukt til å dokumentere og vise faktiske forhold i et samfunn eller et sosialt miljø. Tegnerne viser oftest et sosialt og politisk engasjement.

“Den voksende entusiasmen for dokumentariske og journalistiske tegneserier bunner i en oppfatning – eller håp – om at kunstformen kan tilby andre perspektiver enn mer etablerte former for reportasje; en kombinasjon av dokumentarfilmens visuelle umiddelbarhet og det skrevne ords personlige stemme. I praksis ender imidlertid svært mange slike prosjekter opp med å bruke mediets tradisjoner for karikatur og forenkling til å tilgjengeliggjøre komplekse temaer med utgangspunkt i eksisterende kilder. [...] Tegneserier er tidkrevende å produsere, og sammenlignet med prosa og video er kunstformen dårlig egnet til den typen effektiv og umiddelbar formidling av fakta som forbindes med seriøs journalistikk. Derfor har de fleste vellykkede *non fiction*-tegneserier det til felles at de baserer seg på snevert definerte, ofte selvbiografiske innfallsvinkler til komplekse emner. På denne måten signaliserer de overfor både leseren og seg selv at de ikke forsøker å formidle objektive sannheter, men personlige erfaringer som kan åpne opp et gitt tema nettopp i kraft av sine subjektive og særegne innfallsvinkler.” (Aksel Kielland i *Morgenbladet* 21.–27. juni 2019 s. 36-37)

Amerikaneren Gary Panter lagde i 1993 tegneseriereportasjen “Waiting for Waco” for bladet *The New Yorker*. Den handler om FBI's beleiring av oppholdsstedet til en ekstrem kristen sekt i Waco i Texas, den såkalte “Branch Davidian”, ledet av David Koresh (Heller 1999 s. 216) “This issue contains a five-page arts-journalism piece on the Branch Davidian compound standoff in Waco, Texas. Each page features a full-color painting by Gary Panter. The introduction notes, “These drawings were made near the Branch Davidian compound in the second week of a standoff between law-enforcement agents and members of the religious cult.” ” (<http://www.ecrater.com/p/8617339/yorker-gary-panter-waco-david>; lesedato 01.09.15)

En av de mest berømte tegneseriejournalistene er Joe Sacco fra USA (og Malta). Han har bl.a. gitt ut *Palestine* (1996) og *War's End: Profiles from Bosnia 1995-96* (2005). Sacco er reporter-forteller-tegner i ett (med en karikert framstilling av sitt eget utseende). Han har en forholdsvis kaotisk visuell komposisjonsstil. Hovedprosjektet er å vise og fortelle om folks dagligliv og opplevelser, og dermed gå

grundigere eller dypere til verks enn det de store mediene gjør. Han gir stemme til folk som ikke ville ha kommet til orde i de store mediene (TV, radio), men har blitt kritisert for å ta ensidig parti for én av partene i de konfliktene han visualiserer.

I Saccos *Journalism* (2012) er det “reportasjer fra Tsjetsjenia, Irak, Malta og India. Særlig interessant er det å se Sacco dykke ned i sosiale forhold som ikke bunner i en konfliktsituasjon hvor to parter står steilt mot hverandre, som i reportasjene om global migrasjon sett fra Malta og nedarvede kastesystemer i India. [...] Den tegnede Saccos uttrykksløshet er imidlertid en fundamental forutsetning for at leseren skal leve seg inn i rollen som den kritisk undersøkende journalist; ved å på denne måten avstå fra å uttrykke følelser og personlighet, maksimerer han innlevelsespotensialet mellom sine lesere og “seg selv”. I forordet til “Journalism” kritiserer Sacco rådende amerikanske idealer om journalistisk objektivitet, samtidig som han gir tegneseriemediet æren for å tvinge ham til å se forbi disse. I så måte er det interessant å reflektere over den åpenbare likheten mellom Saccos runde, uttrykksløse brilleglass og de stumt registrerende kameraene, hvis innbilte objektivitet han søker å problematisere.” (*Klassekampens* bokmagasin 29. desember 2012 s. 10-11)

“Sacco skriver og tegner fra ruinene, og har skapt en helt ny sjanger innen tegneserier: dokumentarisk reportasje. - Jeg kaller det “saktegående journalistikk”, forteller han [...] Sacco samarbeidet med den Pulitzerpris-vinnende journalisten Chris Hedges om boken *Days of Destruction, Days of Revolt* (2012), som tar for seg et marginalisert USA. Hans siste bok, *Journalism* (2013) samler kortere reportasjer: fra Kaukasus til Irak, fra India til Den internasjonale menneskerettighetsdomstolen i Haag. [...] Han reiste til Israel og de okkuperte områdene med en idé om å tegne sine egne opplevelser, i dagbok-form. Men da han befant seg på bakkeplan, skjønnte han at han måtte jobbe som en journalist. - Jeg ble nødt til å tenke som en journalist: Hvilke kilder trenger jeg, hvilke sitater er jeg nødt til å få tak i? Hvordan forteller jeg den brede historien om å leve under okkupasjon? I løpet av oppholdet utførte Sacco over hundre intervjuer med jøder og palestinere. Resultatet ble utgitt i tegneserieform og siden samlet mellom to permer i boken *Palestina* i 1996. Boken ble hyllet av den palestinsk-amerikanske litteraturhistorikeren og forfatteren Edward Said som noe av det beste han hadde lest om Palestina/Israel-konflikten, og sikret Sacco en American Book Award. Med ett var tegneserie som dokumentarmedium et fenomen.” (Ellen Sofie Lauritzen i *Morgenbladet* 26. august–1. september 2016 s. 46)

“- For meg handler det ikke om å skape balanse, for balanse forutsetter at begge parter har like mye verdi. Jeg vil la de undertrykte snakke, sier Sacco, som betyr at han gjør sitt ytterste for å gjengi det folk forteller ham til punkt og prikke, selv om det ikke alltid er av den gode sorten. Sacco tegner seg selv med tennene på tørk, en tykk (ofte skjelvende) underleppe og notatblokk og penn i hånd. Uttrykket er spørrende, noen ganger engstelig – han har nærmest snublet inn i en fremmed verden der militær okkupasjon, vilkårlige arrestasjoner, tortur og brutal vold er

dagligdags. Øynene hans ser vi ikke, de er gjemt bak store, runde brilleglass. Men de observerer alt rundt ham: merkene etter serbiske tanks i Goražde, sultende mennesker i flyktningleirer i Gaza, ferske blodflekker i en åker i Tsjetsjenia, mennesker på bunnen av kastesystemet i India, vest-afrikanske flyktninger skylt opp på en maltesisk strand. Blikket hans er detaljrikt, og han sparer ikke leseren. Vi ser massegraver, voldtekter, mennesker uten lemmer, døde barn. Vi ser menn som får halsen skåret over eller blir torturert, innvoller som tyter ut av mager. - Tegninger lar oss få se ting vi normalt sett ikke hadde orket å se hvis det ble vist oss gjennom et fotografi eller en film. Tegningen blir et filter, en representasjon av virkeligheten. En tegning lar meg også vise frem steder og hendelser jeg ikke selv har opplevd, men fått gjenfortalt. Jeg kan ta leseren med helt inn i torturkammeret, der det ikke finnes kameraer, forklarer Sacco. [...] Sacco skriver og tegner helst fra steder media har glemt, og lar historiens tapere få ordet. [...] Jeg vil heller at leseren skal se sprekkene i historien enn at jeg skal prøve å tette dem igjen.” (*Morgenbladet* 26. august–1. september 2016 s. 46-47)

“A new crop of comics artists are merging their craft with the journalistic process to create stunning works of reportage that depict everything from war torn countries to wineries. They work in ink, watercolors, and Wacom [= digitalt tegnebrett], telling stories that might not make the front page, but offer a level of nuance and meditative depth often reserved for the best investigative reporting. They are “graphic journalists,” and their work is a little-known facet of the infographic revolution that is sweeping the journalism world. [...] Joe Sacco, a pioneering graphic journalist, often lets his subjects tell their stories, letting their words tumble out around portraits of his subjects speaking. By focusing in on facial expressions, the reader is effectively looking over Sacco’s shoulder and engaging in a dialog with the subject. [...] By removing the interviewer from the panel, Sacco is able to increase the readers’ identification with the subject at hand. There are many ways to increase identification via portraiture. While Sacco tends to focus on faces, Wendy MacNaughton takes a much more experimental approach in her works for *The Rumpus*. Through her innovative use of white/negative space, MacNaughton presents comics that are free of an overbearing narrative presence. She often pairs words with snapshots of objects and landscapes to create an experiential identification with her subjects. In MacNaughton’s work, the reader is encouraged to focus on and identify with the forms on the page, absorbing the places and things that pepper her subjects lives as a meditation.” (Erin Polgreen i <http://www.hoodedutilitarian.com/2011/03/what-is-graphic-journalism/>; lesedato 16.10.13)

Fransk-kanadiske Guy Delisle reiste til Nord-Koreas hovedstad på begynnelsen av 2000-tallet for å lede et animasjonsteam i deres arbeid med et fransk TV-program for barn. Etter besøket ga han ut tegneserieverket *Pyongyang* (på norsk 2008) om oppholdet i det ekstremt totalitært styrte landet. “Som tegneserieskaper nyter også Delisle en frihet som ikke er noen normal journalist forunt. Han kommer tett på samfunnet, fordi nordkoreanerne ser på hans virke som harmløst. Myndighetene er

tilfredse så lenge han ikke tar bilder eller skriver. Men etter *Pyongyang* har de kanskje lært at tegneserier kan være noe mer enn barneunderholdning.” (*Morgenbladet* 1.–7. august 2008 s. 39)

Amerikaneren Kim Deitch følger i tegneseriereportasjen “Ready to Die!” (2004) en dødsdømt fange de siste dagene før han henrettes i et fengsel i Virginia i USA (Heller 1999 s. 217). “It addresses the debate about the death penalty and in my opinion clearly shows Dietch’s anti-death penalty sentiments. The content of the comic begins by showing Ronald Fitzgerald, a black man on death row, and a white news reporter who states “I was there to witness the last act in a tragedy that began in another small Virginia town”. This statement provides the setting, the American south, and also the anti-death penalty stance as it refers to Fitzgerald’s execution as “the last act in a tragedy”.” (<http://calamitymaims.blogspot.no/2011/02/this-week-gabriele-comments-on-kim.html>; lesedato 01.09.15)

“Ready to Die!” “continues to proceed with 10 small depictions of the crime spree that landed Fitzgerald on death row. These small dark panels describe the disturbing actions carried out by Fitzgerald, these include murdering a man named Coy White, raping a 13 year old girl and locking her in a car trunk, murdering a man names Huie Morisson, abducting a woman and her two children then raping the woman, and finally attempting to kill himself before turning himself in to authorities. This list of crimes is extremely disturbing [...]. The form of the panels describing his crime spree are much smaller in relation to the first panel and much of the panels explaining the events of the execution, this may be a way the author attempted to minimize the focus on the actual crimes committed and pay more attention to the act of execution. [...] In the third of a page panel, depicting Fitzgerald’s execution is obviously of great importance to the creator because of the size of the panel, but it also shows all of the people there to witness his death. At the bottom left of the frame there are people in movie theatre-like seating. [...] When the journalist interviews the family members of one of the murder victims they do not seem to be at ease as a result of the execution. Morrison’s daughter in-law states “the law was carried out. It’s nothing to celebrate”. One of Fitzgerald’s fellow death row inmates clearly states the anti-death penalty stance by stating that it is “a racial thing” and a “monetary thing” and that they are “executing the weakest people in our society”. The final two thirds of a page in the comic describe the journalist’s visit to Fitzgerald’s family after the execution. The family consists of all females except for two male toddlers running around. One of Fitzgerald’s family members says “The sad part about our family is, we’re missing all the men”; this is obviously attempting to make a point that being a poor, African American, male in the south is, in a way, a death sentence in itself. The comic shows that neither the families of the victims nor the families of those executed gain any sense of wellbeing from the spectacle of execution via the death penalty.” (<http://calamitymaims.blogspot.no/2011/02/this-week-gabriele-comments-on-kim.html>; lesedato 01.09.15)

Den franske tegneren Philippe Squarzonis *Mørk periode* (2012) fungerer som en analyse av og advarsel om verdens klimaproblemer. “After five years of research and examination of the scientific aspects and consequences of global warming, Philippe Squarzoni brings us a book in six chapters, in which he lists the activities that are responsible for climate change. He then goes into the political dimensions of the problem and suggests how we may avoid a major climate disturbance in the near future. [...] he carried an extensive research on the climate change which made his book *Saison brune* more personal, intense and enlightening.” (<http://www.bibliofrance.in/french-selection-rights-catalogues/>; lesedato 19.06.13)

Brought to Light: A Graphic Docudrama (1988) ble tegnet av blant andre Alan Moore, Bill Sienkiewicz og Thomas Yeates. “Of the many unique aspects of *Brought to Light* is that it has two covers, and you can start by reading either Moore/Sienkiewicz’s “Shadowplay: The Secret Team” or Brabner/Yeates’ “Flashpoint: The La Penca Bombing” before flipping the book over and reading the other story. Introductions to both stories are included to provide historical context, as well as a middle section (following “Shadowplay”) that includes a call-to-action satirical comic by Paul Mavrides, and a world map detailing the United States’ “30 Years of Covert Action.” The legend includes such items as torture, communications violation and fraud/embezzlement/theft. [...] The tension and frustration you feel for the characters is reminiscent of a great political thriller, such as Costa-Gavras’ 1982 film *Missing*, another true story [...] Amidst atomic fears, the United States once tried to assassinate Fidel Castro with an exploding cigar – this is the level of comic tragedy challenging Sienkiewicz throughout “Shadowplay,” who rises to the occasion without sacrificing story flow.” (Stephen Sonneveld i <http://forums.millarworld.tv/t/brought-to-light-by-alan-moore-bill-sienkiewicz-et-al/7663>; lesedato 15.11.16)

Didier Lefèvre, Emmanuel Guibert og Frédéric Lemerrier: *Fotografen* (på norsk 2007) er en 255 sider lang blanding av tegneserieruter og fotografier om en reise i Afghanistan. “In 1986, Afghanistan was torn apart by a war with the Soviet Union. This graphic novel/photo-journal is a record of one reporter’s arduous and dangerous journey through Afghanistan, accompanying the Doctors Without Borders. Didier Lefevre’s photography, paired with the art of Emmanuel Guibert, tells the powerful story of a mission undertaken by men and women dedicated to mending the wounds of war. [...] “An unflinching and gripping photographic memoir, the Photographer takes you on a breathtaking journey through the best and worst humanity has to offer in times of war. Turning its pages, the reader begins to understand what it means to lose everything as a refugee of war, to cross mountains to help someone you never met, to feel the intense responsibility of being the only one able to capture the last moments of a child’s stolen life. [...] It seamlessly blends personal storytelling, photography, and illustration to reveal the essential work of Doctors Without Borders. [...] By the end of the book the image or picture of a weapon is distasteful. And if you can achieve this, you have gone a long way

to imparting the truth about warfare.” (<http://us.macmillan.com/thephotographer/emmanuelguibert>; lesedato 09.11.16)

“Tidligere denne måneden [i 2012] ble lesebrettmagasinet Symbolia lansert. Magasinet beskriver seg selv som et forum for illustrert journalistikk som parer reportasjer med gjennomtenkte illustrasjoner og tegneserier, og den første utgavens soleklare høydepunkt er Sarah Gliddens tegneseriereportasje fra irakisk Kurdistan. Både Glidden og Symbolia føyer seg inn i en voksende trend med journalistiske tegneserier som står i åpenbar gjeld til Joe Sacco.” (*Klassekampens* bokmagasin 29. desember 2012 s. 11) “Korleis ser ein journalistisk teikneserie ut? Tidsskriftet Symbolia, som i to år og 13 utgåver har vore redigert av Erin Polgreen og Joyce Rice, har presentert ulike svar på spørsmålet, og vore eit påliteleg, friskt laboratorium for reportasjen i teikna form.” (*Klassekampens* bokmagasin 18. april 2015 s. 2) “Symbolia is a tablet magazine that blends incendiary investigative journalism with comics, infographics, and illustration. Its mission is to shed new light on complicated stories by combining lively voices, visuals, and interactive elements to convert a new generation of nerds into newshounds.” (<https://www.linkedin.com/in/erinpolgreen>; lesedato 29.03.16)

Øyvind Vågnes’ bok *Den dokumentariske teikneserien: Teikneserien, animasjonsfilmen og det verkelege* (2014) inneholder “fire nærlesninger av sentrale verk: Joe Saccos tegneseriejournalistikk fra Palestina, Alison Bechdels selvbiografiske familiefortelling *Husfred*, Marjane Satrapis *Persepolis* fra Iran og animasjonsfilmen *Vals med Bashir* om massakrene i flyktingleirene Sabra og Shatila i Libanon i 1982. [...] Joe Sacco laget storverket *Fotnoter i Gaza*, om en massakre på Gaza under Suez-krisen, delvis i frustrasjon over massemedienes aktualitetspress, etter at tidsskriftet Harper’s kuttet vekk den historiske bakgrunnen i en reportasje han tegnet. Hovedtesen i boken er at tegnede dokumentarer viser det vi ellers ikke ville fått se, at seriene synliggjør hendelser og personer som uten den tegnede streken ville vært usynlige.” (*Morgenbladet* 27. juni–3. juli 2014 s. 42-43)

Sacco gikk med *The Great War* (2013) inn i et historisk materiale og dokumenterte reelle hendelser under 1. verdenskrig. Denne tegneserien “er ordlaus og uten ruter. I staden etablerer verket ein eigen forteljemåte med ein annleis, om enn beslekta, temporalitet. Forgjengarar som Matteo Pericolis “Manhattan Unfurled” (2001) har vore nemnt av både Sacco sjølv og andre, og endå viktigare, teppet i Bayeux, som nokre år etter slaget i Hastings i 1066 teikna opp forteljinga om Vilhelm Erobrerens invasjon i England over 70 meter med broderi. Teikneserien, som Will Eisner kalla “sekvensiell kunst,” slektar på ein slik mellomaldersk narrativitet, som Scott McCloud påpeikte i “Understanding Comics” (1993). [...] Vel sju meter, i ei rett linje. Det er det du treng om du skal falde ut heile “The Great War”, panoramaet Joe Sacco har laga frå den første dagen under slaget ved Somme, 1. juli 1916. Eit trekkspel let seg opne opp i 24 svart-kvite plater der britiske soldatar fell for fote, slik nærare tjue tusen av dei gjorde i løpet av denne dagen, og då har ein ikkje rekna med dei fleire titals tusen som vart kvesta og slapp frå det med livet i behald.

[...] Der Sacco i seinare år har utført eit viktig etisk-politisk arbeid i form av å teikne fram vitnesbyrd, ofte i små portrett av menneske som henvender seg rett til lesaren, fokuserer “The Great War” på andre proporsjonar, på ein annan skala. Vi ser eit kollektiv, men det som gjer eit uutsletteleg inntrykk er enkeltindividets plass i dette store bildet. Særleg gjer dei mindre gestane stort inntrykk.” (*Klassekampens* bok-magasin 30. november 2013 s. 17)

“*Den farlige reisen* [er] produsert av Benjamin Dix og Lindsay Pollock fra studioet Positive Negatives, som spesialiserer seg på å lage dokumentariske tegneserier om konfliktområder og flyktningproblematikk. *Den farlige reisen* forteller historiene til tre syriske flyktninger, og gjør det med et simplistisk formspråk som mest av alt minner om sikkerhetsbrosjyrer på rute-fly. Med tanke på at målet med utgivelsen er å informere om den pågående flyktningkrisen og gi statistikken et ansikt, er det basale formspråket forståelig, men på et kunstnerisk plan er den kun interessant som et eksempel på tegneseriemediets gjennombrudd som dokumentarisk verktøy.” (*Morgenbladet* 4.–10. desember 2015 s. 54)

Gabriel Michael Vosgraff Moro ga i 2015 ut intervju- og tegneserieboka *De forvandlede* der bl.a. forfatterne Karl Ove Knausgård, Miranda July, Jonathan Safran Foer og Siri Hustvedt har blitt intervjuet via e-post, og deres svar gjengis i talebobler. Forfatterne er av Moro tegnet som sine yndlingstegneseriefigurer, f.eks. Knausgård som Lucky Luke.

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>